

Гудзь В. В. Проблема демографических последствий Голодомора 1932–1933 гг. в Украине в современной мировой историографии.

Анализ публикаций о количестве жертв голода в Украине 1932–1933 гг. показывает, что в них имеются существенные разногласия по поводу демографических последствий этой катастрофы. Автор дает собственную оценку достижений современных отечественных и зарубежных ученых в исследовании масштабов голода в украинском селе. Определены историографические этапы и особенности изучения демографических последствий Голодомора представителями тоталитарного и ревизионистского направлений исторической науки. Обозначены некоторые трудности и перспективы дальнейшего исследования темы.

Ключевые слова: современная историография, Украина, голод 1932–1933 годов, демографические потери.

Hudz V. V. The problem of demographic consequences of the Holodomor of 1932-1933 in Ukraine in the modern world historiography.

Analysis of publications about the amount of human losses as a result of hunger in Ukraine 1932–1933 shows that in them there are substantial divergences in calculations victims of this catastrophe. The author gives his own evaluation of the scientific achievements of modern domestic and foreign scholars in the study of hunger in the Ukrainian village. The historiographical stages and features research of demographic consequences of the Holodomor by the totalitarian and revisionist trends of world historical science defined. Some challenges and prospects for further research topics outlines.

Keywords: contemporary historiography, Ukraine, famine of 1932–1933, demographic losses.

УДК 94(477)“1941/1942”

В. З. Ухач

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ “ПОЛІСЬКОЇ СІЧІ” Т. БУЛЬБИ-БОРОВЦЯ У ПРАЦЯХ СУЧАСНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ІСТОРИКІВ

У статті здійснено сучасний історіографічний дискурс формування ідейно-політичної платформи, правових основ внутрішнього життя, організаційну та військову діяльність “Поліської Січі”; розкрито специфіку стосунків з окупаційною німецькою владою, іншими суб’єктами національного руху опору та конфліктне тло їх взаємовідносин. Здійснено спробу оцінки першого етапу національного руху опору під проводом Т. Бульби-Боровця. Окреслено перспективні напрями дослідження окремих аспектів заявленої наукової теми.

Ключові слова: Т. Бульба-Боровець, сучасна історіографія, національний рух Опору, Олевська республіка, “Поліська Січ”.

Болісні процеси трансформації суспільства не минули й українську історіографію, яка впродовж 24 років переживає складний, неоднозначний період пошуку “власного обличчя”, намагання “вписатися у світове історіописання” [1, с. 283]. Загалом, у розвитку сучасної української історіографії чітко проглядаються дві основні тенденції, що вплинули як на її змістовий так і методологічний характер. Характерними рисами першої є намагання подолати численні фасильфікації, міфи історичного розвитку українства за всі періоди його бездержавного існування, а особливо за роки її колоніального статусу в СРСР, і як наслідок “сконструювати національний “канон” історії, який би слугував формуванню національно-державницької суспільної свідомості та соціальної пам’яті” [1, с. 283]. Пріоритетом другої є творча акультурація кращих здобутків світового історіописання на національний ґрунт з метою подолання відставання українського історичного знання та історично-інформаційного простору від світових взірців [1, с. 283; 2, с. 24-56].

Дослідження проблем українського національно-визвольного руху середини ХХ ст., в останні два десятиліття, оформилося у повноцінний науковий напрям, зайнявши в тематичній номенклатурі (особливо періоду Другої світової війни – *Авт.*) одне з провідних місць. Як зазначає С. Борчук “дискусії довкола того, яку історію України мають писати сучасні науковці – етатистську, етнічну, соціальну, політичну тощо, практично не перешкоджають інтенсивному освоєнню татованої в радянські часи проблематики, до якої належить український національно-визвольний рух у всіх його формах і проявах” [3, с. 493].

Зрештою, боротьба українського народу за національне самовизначення є важливим фактором легітимації чинної державності, а тому, дослідження усієї палітри проблем національно-визвольного руху, слід розглядати як одне з ключових завдань сучасної вітчизняної історіографії, особливо на теперішньому етапі її державного існування [4, с. 1].

Історіописання заявленої наукової теми потребує етапного окреслення. На початку 90-х років ХХ століття національний рух опору під керівництвом Т. Бульби-Боровця зазнав суттєвих переоцінок (особливо в порівнянні з “тезами” радянської історіографії, яка в контексті шаблонної критики проявив “українського буржуазного націоналізму”, виривала з контексту бульбівського руху “потрібні” їй аспекти із метою компрометації, наголошувала виключно на співпраці з фашистською окупаційною владою). Нові методологічні підходи, розмаїття та порівняння архівних джерел дозволили з позицій об’єктивності та

історизму по-новому оцінити військові формування Т. Бульби-Боровця. Щоправда у публікаціях в період з 1991 по 2000 роки основний акцент робився на військовому аспекті діяльності "ПС-УПА(Б-Б)-УНР", стосунках з німецькими та радянськими сторонами, польським населенням, взаємовідносинам з іншими силами національного руху опору (наукові публікації В. Дзьобака, К. Бондаренка, І. Ільюшина, Ю. Киричука, А. Кентія, О. Лисенка, В. Сергійчука) [5]. Другий період (2001 – 2015 рр.) характеризувався прагненням істориків подати системну оцінку бульбівського руху, приділити увагу не тільки військовому аспекту, але й ідейно-політичним основам та практиці українського руху опору Т. Бульби-Боровця. У когорті дослідників цього періоду слід виокремити В. Дзьобака, який в контексті власних наукових пошуків та роботи Урядової комісії з вивчення діяльності ОУН, УПА, опублікував у період з 2002 – по 2005 роки монографічні дослідження [6], приділивши все ж ключову увагу військовому аспекту діяльності бульбівського руху. У 2008 році захистив дисертацію С. Стельникович, який сфокусував свою увагу на ідейно-політичних основах та практиці бульбівського руху, зокрема, діяльності Поліської Січі в період Олевської республіки, створенні Української національно-демократичної партії (далі-УНДП) як політичної надбудови УПА(Б-Б), організації та політичним засадам УНР [7]. Розширивши тематику дослідження національного руху опору під проводом Т. Бульби-Боровця, вітчизняні історики активно розробляють питання оцінки постаті лідера бульбівського руху [8], взаємостосунки з ОУН (б) [9], створення та діяльність УНДП [10], інформаційно-пропагандистські видання (г-та "Гайдамаки" тощо) [11].

Ми ж поставимо собі за мету здійснити сучасний історіографічний аналіз формування, генези, діяльності "Поліської Січі" (першого суб'єкта в структурі військових формувань "ПС"-УПА(Б-Б)-УНР) під керівництвом Т. Бульби-Боровця. Повнота поставленої мети потребує комплексного підходу до розв'язання наступних завдань: проаналізувати висвітлення сучасними українськими істориками витоки створення, ідейно-політичну платформу, правові основи внутрішнього життя, організаційну та військову діяльність "Поліської Січі"; специфіку стосунків з окупаційною німецькою владою, іншими суб'єктами національного руху опору та конфліктне тло їх взаємовідносин; здійснити спробу оцінки першого етапу (власне "Поліської Січі") національного руху опору Т. Бульби-Боровця; вказати на недостатньо вивчені питання та окреслити перспективні напрями дослідження окремих аспектів заявленої наукової теми.

У бульбівському русі доцільно виокремити кілька етапів (авторський підхід цілком узгоджується з періодизацією поданою науковцями, які найбільш ґрунтовно досліджували український рух опору Т. Бульби-Боровця В. Дзьобаком [12], С. Стельниковичем [13], Ю. Ленартовичем [14]): перший етап – липень-серпень 1941 року (формування не без підтримки Німеччини "Поліської Січі" та її виключна антирадянська спрямованість [6, с. 183; 15, с. 117]; другий етап – березень 1942-жовтень 1943 рр. – двофронтowa боротьба і формування структур УПА (Б-Б) – УНР (наголосимо, що антирадянська боротьба бульбівців зумовлювалася перемогами Червоної армії на фронтах у 1943 році та активізацією радянських партизан, а тому окреслення другого етапу О. Ленартовичем як антинімецького періоду боротьби [15, с. 117] потребує уточнення); третій етап – серпень 1944-травень 1945 рр. – повернення до співпраці з німецькою владою [15, с. 117; 13, с. 280-281].

Розкриваючи організацію та діяльність "Поліської січі" в 1941 році В. Дзьобак насамперед наголошує, що Т. Бульба-Боровець, незважаючи на тогочасні європейські реалії, здійснив "спробу відійти від усталених політичних норм", прагнув дотримуватися політичної, релігійної і національної толерантності, а амбіції польського отамана стати в майбутньому загальнонаціональним лідером, виключали його прив'язаність до будь-якої політичної партії чи групи [6, с. 182]. Дослідник зазначає, що бульбівський рух не опирався на певне світоглядне вчення, а тому зміг запропонувати лише загальні лозунги. Дискусійною є теза історика, що нової політичної програми Т. Бульба-Боровець запропонувати не зміг, проте створена на початку 1943 року УНДП як політичне крило УПА (Б-Б) (не заперечуємо, що очевидно запізнилася у часі. – Авт.) відіграла важливу роль у діяльності бульбівського руху та ідейному протистоянні з ОУН (б) [10]. Як стверджує В. Дзьобак "головним для Т. Бульби-Боровця була організація збройного формування, за допомогою якого можна було б вести з нацистами переговори про майбутнє України" [5, с. 119]. В. Дзьобак піднімає версії стосовно статусу "Поліської Січі" - як зародка УПА, чи звичайного поліцейського формування. Наголосимо, що в сучасній українській історіографії спостерігається поліфонія думок щодо цього аспекту. Так, А. Кентія зазначає, що на початку липня 1941 року Т. Бульба-Боровець створив "військово-поліцейську формацію "Поліська Січ" [16]. В. Косик, опираючись на німецькі архіви, вказує на організований в серпні 1941 року збройний загін української міліції, що виконував завдання німців по очистці північно-західної України та частково Білорусі від залишків відступаючої Червоної Армії і радянських партизанів [17 с. 4]. З'ясування проблеми про статус "Поліської Січі" важливе, оскільки актуалізовує наступні аспекти: по-перше, чи можна вважати "Поліську Січ" початками УПА; по-друге, чи була "Поліська Січ" колабораціоністським військовим формуванням. В. Дзьобак вважає, що співробітництво польського отамана в 1941 році з німецькими властями, не дає підстав звинувачувати його в колабораціонізмі, оскільки Т. Бульба-Боровець не був громадянином УРСР (а був громадянином Польщі) та не визнавав встановленої у 1939 році радянської влади [5, с. 123]. С. Стельникович наголошує, що оскільки "УПА-ПС другої половини 1941 року мала офіційний статус міліції по відношенню до німецької влади та винятково антирадянське спрямування, вона може розглядатися лише як "зародок" УПА" [13, с. 277]. Оскільки "Поліська Січ" виконувала завдання німецької окупаційної влади, то її "ніяк не можна вважати початком УПА", стверджує В. Косик [18, с. 180]. В. Шайкан, опираючись на дослідження В. Дзьобака, вважає, що Т. Бульба-Боровця "не можна вважати звичайним колаборантом, оскільки його відносини з окупаційною владою диктувалися насамперед пріоритетом загальноукраїнських інтересів, а тому його діяльність також не була колаборантською стосовно

українського народу, хоча, безперечно, помилкова орієнтація на Німеччину привела бульбівський рух до краху та посіяла зерна недовіри (в подальшому компрометації) до українського самостійницького руху загалом [19, с. 51]. Водночас, історик-краєзнавець, журналіст І. Ольховський, критично аналізуючи позиції вітчизняних та зарубіжних істориків, зазначає, що діяльність “Поліської Січі” слід розглядати під кутом її діяльності стосовно “свого народу і батьківщини”, наголошуючи на кваліфікаційних характеристиках поняття колабораціонізму. Автор резюмує: “дехто з дослідників діяльності не розрізняє “Поліську Січ” та українську міліцію (поліцію) Б-Б перших місяців війни від “допоміжних частин німецької поліції” (Schutzmannschaften), що були утворені 25 листопада 1941 року, коли “Поліська Січ” уже була розпущена на знак протесту проти підпорядкування німецькій адміністрації” [20].

Оцінюючи перший період бульбівського руху, доцільно зупинитись на питанні співпраці Т. Бульби-Боровця з Державним центром УНР. У працях В. Дзьобака цей аспект не отримав належного опрацювання, водночас С. Стельникович вивчає це питання, вказуючи, що “лівизна політичної програми була зумовлена орієнтацією на еміграційний уряд УНР, який сповідував соціалістичні ідеї Центральної Ради та Директорії УНР” [13, с. 275], наголошує на постійній співпраці Т. Бульби-Боровця з Президентом еміграційного уряду УНР А. Лівіцьким. Архівні матеріали наведені В. Косиком у своїй праці, теж вказують на стосунки Т. Бульби-Боровця з керівництвом уряду УНР у Варшаві [18]. Вказують на контакти Т. Бульби-Боровця з представниками еміграційного уряду УНР, який дав завдання отаману створити “антибільшовицький партизанський рух” і І. Іллюшин та М. Боровик [21, с. 337; 22, с. 133]. Водночас, В. В’ятрович зазначає, що сучасні історики ставлять під сумнів інформацію, що Т. Боровець отримував повноваження від Президента УНР, а тим більше, що А. Лівіцький дав “добро” на план повстання [23, с. 74]. Історик критично оцінює спроможність Т. Боровця підняти таке повстання, оскільки для цього не було “жодної організаційної бази”. Більше того гостро критикує отамана “Поліської Січі” за його співпрацю з німцями в час, коли останні “згортали бандерівські державотворчі та військові ініціативи” [23, с. 78].

Дискусійним в наукових колах залишається питання кількісного складу “Поліської Січі” у період літа-осені 1941 року. Спостерігається тенденція, що одні історики або опускають цей аспект, або ж подають загальну чисельність усіх військових підрозділів (“ПС”-УПА(Б-Б)-УНРА – *Авт.*) Т. Бульби-Боровця. Сам Т. Бульба-Боровець називає цифру “до 10000 душ” [24]. В. Косик у праці “Україна в Другій світовій війні у документах” зазначає, що “Поліська Січ” налічувала 2-3 тис. чоловік [25]. І. Білас вказує на 5 тис. “січовиків” [26]. Детальніший обрахунок здійснив І. Ольховський “Поліська Січ” (чотири рухомих і один гарнізонний курені, дві підстаршинські школи, дві сотні кулеметників, чота кіннотників) без поліційних підрозділів нараховувала понад 2000 вояків. Поліція “Поліської Січі”...могла мати до 5000...” [27].

Потребує детальнішого дослідження внутрішнє життя “Поліської Січі”, зокрема намагання встановити українську адміністрацію на території Олевської республіки (21.08.1941 – 15.11.1941 р.) [15, с. 113]; копітка архівна праця над пошуком усіх номерів “офіціозу” “Поліської республіки” - газети “Гайдамаки”, що очевидно дозволило б пролити більше світла на налагодження усіх сфер життя [18; 28; 10].

Тиск окупаційної влади, “неможливість та відсутність необхідності утримування великої кількості військових” призвели до розпуску “Поліської Січі” [13, с. 275].

Таким чином, підсумовуючи перший етап бульбівського військового формування “Поліська Січ” доходимо наступних висновків: по-перше, серед сучасних українських істориків існують розходження в питанні наявності у військових формувань бульбівського руху чітких ідейно-політичних засад. С. Стельникович підтверджує опертя руху Т. Бульби-Боровця на “чіткі ідейно-політичні засади” [13, с. 281]. Водночас В. Дзьобак з помірних причин поразки руху Т. Бульби-Боровця вказує на відсутність “світоглядного вчення”, “чіткої та прийнятної для широких верств населення України політичної програми” [6, с. 183]. На відсутності “...власної оригінальної концепції майбутнього державного устрою” наголошує О. Ленартович [15, с. 117]; про “нехтування політичними програмами”, через що повстанці тривалий час не мали чітко прописаних засад і цілей бульбівського руху, говорить В. В’ятрович [23, с. 83]; по-друге, обґрунтованою видається думка С. Стельниковича, що бульбівський рух “стояв на принципах демократизму, ідеях всеукраїнської національної та політичної єдності, толерантного ставлення до представників національних меншин” [7, с. 13]; по-третє, “політика постійних компромісів”, “двоїстість тактики” бульбівського лідера була характерною рисою його стосунків як зі “своїми”, так і з “чужими” протягом усього періоду його діяльності [19, с. 51, 54]. У військовому аспекті формування “Поліської Січі” (зрештою як і УПА(Б-Б)-УНРА) не створили серйозної загрози ні для нацистського, ні для радянського режимів; по-четверте, незважаючи на неминучу поразку в протистоянні зі значно переважаючими ворогами, діяльність національного руху опору під проводом Т. Бульби-Боровця мала “значне політичне та національне значення”, оскільки бульбівські військові формування “підтримали спадковість визвольних змагань”, “стали одним з прецедентів” для проголошення незалежності України [13, с. 281; 7, с. 13].

Проведений аналіз сучасного історіописання першого етапу національного руху опору під проводом Т. Бульби-Боровця дозволяє вказати на недостатньо вивчені питання, окреслити перспективні напрями подальших дослідницьких пошуків. На нашу думку детальнішої розробки потребують: формування ідейно-політичних засад бульбівського руху (зокрема діяльність УНДП, пресових органів руху); внутрішнє життя “Поліської Січі”, зокрема державотворча діяльність Олевської республіки; сфера психологічного протистояння бульбівського та бандерівського рухів, що дозволило б пролити світло на конфліктне тло стосунків, що стали на заваді об’єднання національних сил руху Опору; скурпульозне дослідження кількісного складу усіх військових формувань руху Т. Бульби-Боровця.

Джерела та література

1. Зашкільняк Л. Виклики XXI ст. й сучасна українська історіографія / Л. Зашкільняк // Україна-Європа-Світ. Міжнар. зб наук. праць. Серія: Історія, міжнар відн. – Вип. 14. – Тернопіль: В-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – С. 24-34.
2. Українська історіографія на зламі ХХ-XXI століть: здобутки і проблеми: колективна монографія за ред. Л. Зашкільняка / Львівський національний університет імені Івана Франка. - Львів, 2004. – 405 с.
3. Борчук С. Проблематика українського національно-визвольного руху в роки Другої світової війни на сторінках енциклопедичних і бібліографічних праць. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?..
4. Патриляк І. К. Діяльність українського націоналістичного підпілля та повстанської армії в роки Другої світової війни: автореф. дис... докт. іст. наук: 07.00.01. / І. К. Патриляк - Київ: Б. в., 2012. – 36 с.
5. Дзьобак В. В. Бульбівці ("Перша УПА"). В кн.: Організація українських націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси / Дзьобак В. В., Іллюшин І. І., Касьянов Г. В...[та ін.]. Відп. ред. Кульчицький С. В. НАН України, Ін-т історії України. – К.: Наукова думка, 2005. – 494 с.
6. Дзьобак В. Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі опору (1941-1944 рр.): Монографія. / В. Дзьобак; НАН України. Інститут історії України. – К., 2002. – 261 с.
7. Стельникович С. В. Ідейно-політичні засади та практика українського національного руху опору Тараса Бульби-Боровця (1941-1944 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. / С. В. Стельникович; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К.: Б. в., 2008. – 15 с.
8. В'ятрович В. Тарас Боровець. Отаман, загублений у часі. / Історія з грифом "Секретно". Архіви КДБ розповідають. / Центр дослідж. визволь. руху. – Львів: Часопис, 2012. – 240 с.
9. Скова Н. Д. Конфронтація сил: Т. Бульба-Боровець і М. Лебедь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: cdvr.org.ua/sites/default/.../Skokova_stattya.pdf.
10. Стельникович С. В. Українська національно-демократична партія та її роль у діяльності української повстанської армії Т. Бульби-Боровця. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: eprints.zu.edu.ua/6530/1/ВДПУ.pdf.
11. Стельникович С. В. Інформаційно-пропагандистські видання бульбівського руху. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?..
12. Дзьобак В. В. Деякі аспекти діяльності українських самостійницьких сил у роки Другої світової війни / В. В. Дзьобак // Вісник Черкаського університету. Серія "Історичні науки". – 2011. - № 202. – Ч. 2. – С. 107-112.
13. Стельникович С. В. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця: історичний нарис / С. В. Стельникович. – 2-е вид. виправ. і допов. – Житомир: Полісся, 2010. – 392 с.
14. Ленартович О. Ю. Національно-визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни: монографія / О. Ю. Ленартович; Міністерство освіти та науки, молоді і спорту України, Волинський нац-ний ун-т ім. Л. Українки. – Луцьк: Волинський нац-ний ун-т ім. Л. Українки, 2011. – 410 с.
15. Ленартович О. Ю. "Поліська січ" Т. Бульби-Боровця на завершальному етапі боротьби (березень 1942-жовтень 1943 рр.) / О. Ю. Ленартович // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2007. – Вип. 13. – С. 113 - 118.
16. Кентій А. В. Нариси історії організації українських націоналістів в 1941-1942 рр. / А. В. Кентій; НАН України. Інститут історії України. - К., 1999. – 201 с.
17. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж-Нью-Йорк-Львів: Б. в., 1993. – 657 с.
18. Стельникович С. В. Діяльність Бульби-Боровця по організації "Поліської січі" в світлі історіографічних джерел. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?..
19. Шайкан В. Український національно-визвольний рух у роки Другої світової війни: анатомія стратегічного напрямку / В. М. Шайкан // Галичина. – 2008. – № 14. – С. 45-57.
20. Ольховський І. Чи була "Поліська Січ" колабораціоністським військовим формуванням? / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poliskasich.org.ua/?p=634>.
21. Перші оунівські "армії" та "Поліська Січ" отамана Бульби. В кн.: Патриляк І. К., Боровик М. А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / [І. К. Патриляк, М. А. Боровик]. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко, 2010. – 590 с.
22. Друга світова війна в пам'яті України (За матеріалами Українського інституту національної пам'яті) / [Упоряд.: Л. Герасименко, Р. Пилявець]. – К. – Ніжин: Видавець: ПП Лисенко М. М., 2010. – 247 с.
23. В'ятрович В. Тарас Боровець. Отаман, загублений у часі. / Історія з грифом "Секретно". Архіви КДБ розповідають. / Центр досліджень визвольного руху. – Львів: Часопис, 2012. – 240 с.
24. Бульба-Боровець Т. Документи. Статті. Листи / [Вступна стаття, упорядн., заг. ред. В. Сергійчука]. – К.: Сергійчик М. І., 2011. – 816 с.
25. Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1942-1943). / В. Косик. У 4-х т. - Т. 3. – Львів: Ін-т укр-ва ім. М. Грушевського НАН України, 1999. – 384 с.
26. Білас І. Під видом бандитів УПА. / І. Білас. – Трускавець: Франкова криниця, 1992. – 15 с.
27. Ольховський І. Якою була чисельність "Поліської Січі" – УПА – УНР? Чи воювали бульбівці проти німців? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poliskasich.org.ua/?p=634>.
28. Стельникович С. В. Газета "Гайдамака" як пресове видання Поліської Січі (вересень – листопад 1941 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: eprints.zu.edu.ua/11146/1/5.pdf.

Ухач В. З. Организационное формирование и деятельность "Полесской сечи" Т. Бульбы-Боровца в работах современных отечественных историков

В статье проанализирован современный историографический дискурс формирования идейно-политической платформы, правовых основ внутренней жизни, организационной и военной деятельности "Полесской Сечи"; раскрыто специфику отношений с оккупационной немецкой властью, другими субъектами национального движения сопротивления и конфликтное поле их взаимоотношений. Сделано попытку оценки первого этапа национального движения сопротивления под руководством Т. Бульбы-Боровца. Выделено перспективные направления исследования отдельных аспектов научной темы.

Ключевые слова: Т. Бульба-Боровец, современная историография, национальное движение Сопротивления, Олевская республика, "Полесская Сечь".

Uhach V. Z. The organizational registration and activity of "Polis'ka Sich" of T. Bul'ba-Borovets in investigations of modern native historians

Modern historiography review of forming ideological and political platform, legal frameworks of internal life, organizational and military activity of "Polis'ka Sich" is carried out in the article. Also the specific of relationships with occupation German power, other subjects of national motion of Resistance and conflict background of their mutual relations are exposed. The attempt of estimation of the first stage national motion of resistance under direction of T. Bul'ba-Borovets is carried out. Perspective directions of research of separate aspects of the declared scientific theme are outlined.

Keywords: T. Bul'ba-Borovets, modern historiography, national motion of Resistance, "Olevska" republic, "Polis'ka Sich".

УДК 281.96(477.7)“199”:930

А. В. Шостак

ПРАВОСЛАВНІ КОНФЕСІЇ ПІВДНЯ УКРАЇНИ У 1990–х рр.: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті здійснено огляд основних наукових досліджень українських, іноземних та діаспорних авторів, які дають змогу простежити особливості становлення і розвитку Української Православної Церкви, Української Православної Церкви Київський Патріархат, Української Автокефальної Православної Церкви у Херсонській, Миколаївській, Одеській областях у роки першого десятиліття незалежності України. Акцентовано увагу на недостатньому вивченні проблеми.

Ключові слова: Церква, православні конфесії, дослідження

Питання вивчення церковної історії в останні два десятиліття не виходить із кола актуальних тем наукового дослідження. Цій проблемі приділили увагу не лише фахівці-історики, а і не менше філософів, журналістів, письменників, священнослужителів. Найбільший інтерес дослідників викликає становище Церкви в СРСР, державно-церковні відносини та загальнонаціональний стан православ'я в посттоталітарній Україні, в меншій мірі внутрішньо конфесійне життя Української Православної Церкви в єднанні із Московським Патріархатом (УПЦ), Української Православної Церкви Київський Патріархат (УПЦ КП), Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ). У географічному аспекті, найігнортованіше розвідки здійсненні стосовно Західної України, натомість Південний регіон з давньою православною традицією лише стає об'єктом уваги з боку науковців, особливо період 90-х рр. ХХ ст.

Тому, на наш погляд, необхідно здійснити історіографічний огляд надбань релігієзнавчої школи, з'ясувати рівень дослідженості проблеми генезису православних конфесій на Півдні України у 1991-1999 рр., взаємовідносин між ними та державою.

Доцільно, проаналізувати наявну літературу за концептуальним принципом, науковою значимістю, як пропонує Н. Яковенко [1, с. 317-318], а не за популярною традицією, поділяючи праці на певні періоди, за хронологічними чи ідеологічними ознаками.

Серед фундаментальних досліджень одним з найбільш показових і результативних стало десятитомне видання "Історія релігії в Україні" підготовлене співробітниками Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, де на основі широкої джерельної бази простежена еволюція релігійної ситуації на українських землях упродовж століть. У 10-му томі [2], присвяченому розвитку Церков у постсоціалістичний період, авторський колектив під керівництвом професора Анатолія Колодного з позицій загальноцивілізаційного прогресу та керуючись принципом україноцентризму підійшов до висвітлення багатьох актуальних питань релігійного життя України.

Одним з перших досліджував різнобічну діяльність та внутрішній устрій Російської Православної Церкви (РПЦ) в нових політико-економічних умовах з позиції критицизму російський історик і соціолог М. Мітрохін [3]. Праця видається важливою з огляду на те, що процеси характерні для РПЦ, як соціального і економічного інституту, ретранслюються в УПЦ, яка перебуває в канонічній єдності з Московською Патріархією. Розглядаючи загальний стан православ'я в Україні, підкреслюючи, що саме Україна є релігійним центром пострадянського простору, автор зазначає, що на Півдні і Сході у порівнянні з іншими регіонами низький рівень релігійної культури серед населення. З іншого боку, М. Мітрохін дійшов висновку, що Одеська єпархія одна з найбільших і найактивніших у складі УПЦ [3, с. 489]. Досить безапеляційним виглядає висновок автора про те, що за останні десятиліття РПЦ остаточно відмовилася від ідеї модернізації та адаптації до умов постіндустріального суспільства [3, с. 576]. Це властиво і для УПЦ.

Заслуговує на увагу фундаментальна праця представниці української діаспори, історика О. Хомчук [4]. В цілому, робота присвячена ретроспективному висвітленню питання пошуку Українськими Православними Церквами юрисдикційного підпорядкування й визнання у православному світі. Головним результатом дослідження є висновок про те, що до тих пір, поки основним змістом життя української церковної ієрархії буде пошук "константинопольського визнання", свого "вселенського" авторитету, як не в Москві то в Римі чи Стамбулі, чи де інде – Української Православної Церкви, як вільної, автокефальної і рівної іншим не буде [4, с. 587].